

36. *Adenostyles* CASS. – havez *)

Adenostyles CASSINI in CUVIER Dict. Sci. Nat., ed. 2, 1:suppl. p. 59, 1816. – Syn.: *Cacalia* L. Sp. Pl. 834, 1753, nom. rejic.

Lit.: TUTIN T. G. (1973): Flora Europaea: notulae systematicae ad floram Europaeam spectantes, no 14. Compositae (228) *Adenostyles alliariae* subsp. *hybrida* (DC.) Tutin. Bot. J. Linn. Soc., London, 67:282. – KOVANDA M. (1979): Galerie horských druhů: havez česnáčková – *Adenostyles alliariae* (Gouan) Kerner. Živa 27:5.

Vytrvalé byliny s tlustým válcovitým oddenkem a s četnými kořeny. Lodyhy přímé, větvené. Listy střídavé, dl. nebo krátce řapíkaté, jemně pýřité, s čepelí trojúhelníkovitě srdčitou, na lodyze se k vrcholu zmenšující. Úbory drobné, 3–4květé, uspořádané v bohatých latovitých květenstvích; lůžko úboru lysé, bez plevek. Květy trubkovité, oboupohlavné. Nažky vejcovité, podélně žebertaté. – Asi 5 druhů v temperátní Eurasii. – Autogam. Anemochor.

Poznámka: **) Kvalitativně, ale i kvantitativně nejvýznamnějším typem obsahových látek jsou seskviterpenické furoeremofilany (*adenostylon*, *isoadenostylon*, *cacalol* a jejich oligomerní deriváty). Jejich strukturní příbuznost s furoeremofilany rodu *Petasites* byla využita jako chemotaxonomický znak pro potvrzení konečného systematického řazení *A. alliariae* do podsluku subtrib. *Senecionae*.

1. *Adenostyles alliariae* (GOUAN) KERNER – havez česnáčková Tab. 41/2

Adenostyles alliariae (GOUAN) KERNER Oesterr. Bot. Z. 21:12, 1871. – Syn.: *Cacalia alliariae* GOUAN Ill. Observ. Bot. 65, 1773. – *Cacalia albifrons* L. fil. Suppl. Pl. 353, 1782. – *Adenostyles albifrons* (L. fil.) REICHENB. Fl. Germ. Excurs. 278, 1832.

Exsikáty: Extra fines: Fl. Ital. Exs., no 371. – DÖRFELER Herb. Norm., no 991.

Vytrvalé byliny. Lodyha přímá, 60–150 cm dl., tlustá, větvená, rýhovaná, jemně pýřitá. Přizemní listy dl. řapíkaté, s řapíkem 15–25 cm dl., s čepelí trojúhelníkovitě srdčitou, až 30 cm dl. a 40 cm šir., na okrajích nestejně laločnatě ostře zubaté, na rubu bělovlnaté; lodyžní listy krátce řapíkaté s řapíkem na bázi rozšířeným a ouškatým, s čepelí trojboce srdčitou, menší, ca 15 cm dl. a 20 cm šir., horní až ± přisedlé, ouškatě objímavé. Úbory drobné, 3–4květé, 10–12 mm dl. skládající bohaté chocholičnatě latnaté květenství; zákrov úzce válcovitý, jednořadý, zákrovní listy kopinaté, 5–8 mm dl., zašpičatělé, lysé, nafialovělé. Květy trubkovité, oboupohlavné, s korunou 3–5 mm dl., červenofialovou, vz. bílou až špinavě žlutou, do 1/3 členěnou v korunní cípy; prašníky na bázi tupé s nitkami na bázi přirostlými; blizna dvouramenná. Nažky vejcovité, 2,5–3,0 mm dl., zpravidla s 10 podélnými žebry, lysé; chmýr 2–3řadý, bílý, s paprsky na bázi nesrostlými. VII–VIII. Hkf.

$2n = 38$ (extra fines)

Variabilita: Na území ČR roste pouze nominální poddruh, poměrně málo proměnlivý a zjištěné odchylky jsou v rámci běžné flukтуаční variability. V jižní části Evropy od Pyrenejí až po Jižní Karpaty v Rumunsku roste subsp. *hybrida* (VILL.) TUTIN, která se od nominální subspecie odlišuje

mnohokvětými úbory (12–15 květů) a delším zákrovem (7–10 mm). V celém zmíněném prostoru se vyskytuje několik dalších příbuzných taxonů.

Ekologie a cenologie: Horské a subalpínské květnaté vysokostébelné a kapradinové nivy, břehy horských potoků, lesní a subalpínská prameniště, subalpínské vysokostébelné trávníky, vlhké světliny a rokly v horských lesích, klečové porosty, horské klenové bučiny a papratkové smrčiny, většinou na stanovištích s vysokou vzdušnou vlhkostí. Na půdách vlhkých, čerstvě vlhkých, živinami a bázemi bohatých, neutrálních až slabě kyselých, často humózních, hlinitých až slabě štěrkovitých. Těžiště výskytu ve společenstvech svazu *Adenostylion* (diagnostický druh) a rozvolněných společenstvech svazů *Fagion*, *Athyrio-Piceion* a *Salicion silesiaca*, dále *Calamagrostion villosae*, *Dryopterido-Athyrium* [diagnostický druh asociace *Adenostyli-Athyrietum alpestris* (ZLATNÍK 1928) JENÍK 1961], *Pinion mughi*, někdy i ve svazu *Rumicion alpini*.

Rozšíření v ČR: Nejvyšší pohraniční sudetská pohoří a Beskydy. Územím ČR probíhá s hranice areálu. Převážně v supramontánním stupni a v nižších polohách subalpínského stupně, zvl. v karech v sudetském oreofytiku (min.: Krkonoše, Labský důl, 900 m; max.: Hrubý Jeseník, Petrovy kameny, ca 1420 m). Kdysi mylně udávána ze Šumavy. – Mapy: SLAVÍK in Květena ČR 7:32, 2004.

O: 93. Krk. (včetně fyt. p. c. Rých.). 96. Král. Sněž., 97. Hr. Jes., 99. Mor.-slez. Besk.

Celkové rozšíření: Vyšší pohoří stř. a j. Evropy (Pyreneje, Alpy, Jura, Vogézy, sudetská pohoří, Karpaty, severobalkánská pohoří); Kavkaz. – Mapy: JAGER in HEGI 6/4:1387, 1987 (mylně vymapován v oblasti Šumavy a Bavorského lesa); MEUSEL et al. 1992:491.

*) Zpracoval B. Křisa

***) Zpracoval J. Harmatha

Tab. 41: 1 *Senecio bicolor*. – 2 *Adenostyles alliariae*, 2a – přizemní list, 2b – střední lodyžní list, 2c – úbor. – 3 *Homogyne alpina*.

